

Épületlakó denevérfajok kutatásának eredményei a Nyugat-Dunántúlon

Fehér Csaba Endre – Bekó Tamás – Torma Tibor

Results of the research of the house-dwelling bat species in the Western Transdanubia

On the basis of a survey covering four counties (Somogy, Vas, Veszprém, Zala) it was concluded that undisturbed attics, church towers serve as dwelling places for the colonies of several chiroptera species. Sites preferred by larger („significant”) colonies can be detected easily. The concentration of „large *Myotis*” colonies in the western border regions is especially striking. It is likely to be due to the extensive ways of farming and the habitats that are mostly left in a nearly natural state. The preservation of these colonies requires much effort both from the nature conservation authority, and for NGOs since problems from rural development to guano collection may be tackled with a reasonable division of labour.

Bevezetés

A Nyugat-Dunántúl denevérnépességéről az 1990-es évek elejéig vajmi kevés információ gyűlt össze, szervezett védelmükkel pedig gyakorlati tudás hiányában egyetlen szervezet vagy magánszemély sem foglalkozott. Az épületlakó denevérek fajairól elvétve publikált néhány adat leginkább múzeumi gyűjtések útján áll rendelkezésünkre.

Ezen hiányosságot bepótlandó szándékkal 1993-ban láttunk neki Zala megyében az épületlakó denevérek kutatásának és ezzel párhuzamosan a veszélyeztetett kolóniák védelmének.

Anyag és módszer

A kutatás a Magyar Denevérkutatók Baráti Körének felhívására a potenciális denevérszálláshelyek bejárásával indult, és első évben mintegy harminc épületet érintett. A vizsgálat során elsősorban a templomokat, kápolnákat, kastélyokat kerestük fel, és ezek tetőszerkezetében próbáltunk a denevérek nyomára bukkanni.

1994-ben a felmérés csak néhány (szám szerint: hat) épületre terjedt ki. Nagyobb lendületet csak 1995-ben vett a munka, amikor kialakulóban levő Denevérvédelmi Kutatócsoportunk a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület védőszárnyai alatt pályázatokból elő tudta teremteni a szervezett és csoportos munkával járó

költségeket. Ebben az évben kezdődött az érdeklődők nagyobb arányú bevonása a felmérésbe, vándortábor formájában hat hét alatt 192 épületet kutattunk át. A következő évek alatt is hasonló intenzitással folyt a munka immáron a Fehér Holló Természetvédelmi Egyesület önálló munkacsoportja keretében (1996: 144 épület, 1997: 171 épült, 1998: 215 épület). Ez időszak alatt négy megye területét (Somogy, Vas, Veszprém, Zala) érintettük. Ennek eredményeként 1993-tól 1998-ig a kutatási terület denevérszálláshelyeinek megtelepedésére alkalmas épületeinek mintegy 90%-át (közel 500 épületet) legalább egyszer felkerestük. A jelentős (védendő) kolóniákat igyekeztünk évente sorra keríteni, így 1999 nyarán 85 ilyen kolóniát ellenőriztünk. Az eddig nem vizsgált szálláshelyek csökkenő száma következtében határozottan a jelentős kolóniák monitoring vizsgálata és ezek megőrzése felé tolódik át tevékenységünk.

A „jelentős” kolónia szubjektív kategóriát jelent, melynek megítélése mind az adott fajtól, mind a földrajzi helytől nagyban függ. Így egy ritka faj esetében (pl. csonkafülű denevér – *Myotis emarginatus*) jelentősnek minősítettük a három nőstényből álló kölykező kolóniát is (hiszen ez az egyetlen ismert kolónia a területen), míg a „nagy *Myotis*-ok” esetében a tíz, a kései denevér (*Eptesicus serotinus*) esetében pedig az öt példány alatti kolóniáknak nem tulajdonítottunk nagy jelentőséget.

Eredmények

Jelenleg Somogy megye általunk vizsgált részén 10, Vas megyében 22, Veszprém

megyében 23, Zala megyében 33 jelentős kolóniának otthont adó épületet.

A 108 ismert szálláshely az alábbiak szerint oszlik meg a különböző fajok jelentősebb kolóniái között:

egyedszám	Jelentősebb kolóniák					
	„nagy <i>Myotis</i> ”	<i>Eptesicus serotinus</i>	<i>Plecotus austriacus</i>	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	<i>Myotis emarginatus</i>	<i>Rhinolophus hipposideros</i>
1-5	-	-	3	-	-	1
5-10	-	3	6	-	1	-
10-20	4	15	18	1	-	-
20-30	4	12	10	-	-	1
30-50	4	11	1	-	-	-
50-100	11	3	-	2	-	-
100-200	8	-	-	-	-	-
> 200	11	-	-	-	-	-

A felmérés során 11 denevérfaj jelenlétét sikerült kimutatnunk a vizsgált épületekben. Ezek a következők:

Közönséges denevér (Myotis myotis) és hegyesorrú denevér (Myotis blythi)

A vizsgált területen befogott példányok és bagolyköpet-vizsgálatok alapján a közönséges denevér dominánsan, a hegyesorrú denevér szubdominánsan fordul elő. Alkothatnak kevert kolóniákat is. A két faj denzitási arányáról pontos adataink nincsenek, ezért a szakirodalomban megszokott módon „nagy *Myotis*” név alatt tárgyaljuk ezeket a továbbiakban. A felmérés adatai alapján a „nagy *Myotis*” kolóniák nagysága a legjelentősebb az épületlakó denevérek között. Az általam talált legnagyobb egyedszám elérte a 600 példányt.

Kései denevér (Eptesicus serotinus)

A kutatott területen általánosan elterjedt épületlakó denevérfaj, mely legtöbbször padlások szűk zugaiban telepszik meg, így állományainak egyedszám-adatai valószínűleg alulbecsültek. A zavarást jól tűri, nagyméretű berepülőnyílást sem igényel, így a többi denevérfaj számára megközelíthetetlen padlásokon is képes megtelepedni. Állományai az általam tárgyalt fajok közül a legstabilabbak, mindenféle épületben (lakóház tetőszerkezete, panelházak stb.) megtelepszik, nagy valószínűséggel csak az állomány kisebb része található templomok padlásain és tornyaiban.

Szürke hosszúfülű-denevér (Plecotus austriacus)

Lakott területhez erősen kötődő denevérfaj, településektől távol ritkán kerül kézbe. 10-30 nőstény alkotta kolóniái épületek padlásain találhatóak, nagyon éberek, így a legkisebb zavarásra is felreppenhetnek, ami egyedszámuk becslését nehezíti. Az elmúlt években állományai stagnálni látszanak, bár találkoztunk jelentős pusztulásával fakonzerváló szerekkel kezelt padlásterben (Tihany). Legnagyobb kolóniája 40 példányból állt (Surd).

Kis patkósdenevér (Rhinolophus hipposideros)

A vizsgálat adatai szerint a középhegységi régióhoz kötődik, a vizsgált terület jelentős részét alkotó dombvidékről hiányzik. Szülőkolóniái valószínűleg jobbra pincék padlásain találhatóak, templomokban mindössze három alkalommal találkoztunk e fajjal. Ezek közül Zala megye területén egy példányt (Vindornyaszlós), a Kőszegi-hegység területén kettő, illetve 38 példányt találtunk (Velem, illetve Kőszeg).

Törpe denevér (Pipistrellus pipistrellus)

Nyári szállásai változatosak: épületekben, faodvakban, repedésekben, burkolatok alatt találhatóak, a felmérés során kiemelten vizsgált padlásokon, templomtornyokban ritkán, mindössze három esetben találkoztunk e fajjal. Legnagyobb kolóniája mintegy 100 egyedből állt a Kis-Balaton melletti Szökedencsen, de

azóta ez eltűnt. 1998 telén a Veszprémi érseki palota padlásának takarításakor találtunk egy kb. 50 példányból álló telelő kolóniáját egy kémény mellett. Zalaszentjakab településen kő harangláb tetőterében figyeltünk meg 15 példányt.

Csonkafülű denevér (Myotis emarginatus)

A fajt sokáig nem tudtuk kimutatni nyári szálláshelyekről, mindössze a keszthelyi-hegységi és bakonyi nászbarlangoknál fogtuk. 1998 nyarán azonban előkerült egy, három nőstényből és három fiatalból álló kolóniája a nyugati határszél melletti Gosztoláról.

Bajuszos denevér (Myotis mystacinus)

Bár hazánkban elsősorban mint odúlakó fajt ismerjük, a Nyugat-Európában megfigyelhető épületekben való megtelepedést mi is tapasztaltuk több épületnél is, nevezetesen Rábagyarmaton egy példányt, Szalafő-Pityerszeren 4-5 példányt, Ligetfalván pedig két példányt találtunk.

Fehértorkú denevér (Vespertilio murinus)

A fajt egyetlen lelőhelyről, a Kis-Balaton közepén található Balatonmagyaródról sikerült kimutatni, ahonnan gyöngybagoly (*Tyto alba*) köpetéből azonosítottuk az első példányt. Röviddel ezután ugyanezen épület padlásán egy elpusztult példányt is találtunk. Érdekessége a dolognak, hogy a padlás a rengeteg elvadult házigalamb miatt igen zavart szálláshely lehetett.

Korai denevér (Nyctalus noctula)

Panelházak, illetve más alkalmas épületek repedéseiben optimális életfeltételeket talál, a közvilágítás vonzotta rovarok pedig széles táplálékbázist biztosítanak e faj számára. Az általunk vizsgált templomtornyok és padlások azonban nem tartoznak tipikus szálláshelyei közé, ezért csak elvétve talákoztunk példányaival.

Fehérszélű denevér (Pipistrellus kuhlii)

E mediterrán területeken elterjedt fajnak épületekben találjuk mind nyári, mind téli

szállását, azonban szűk repedésekbe húzódik, így – a korai denevérhez hasonlóan – monitoring jellegű vizsgálatokra kevésbé alkalmas. Hazai jelenlétét csak néhány éve bizonyítottuk, de állományviszonyairól, védelmi helyzetéről igen kevés információnk van. Legnagyobb ismert kolóniája mintegy 50 példányból áll (Keszthely – lakóház faburkolata alatt), egyébként ezidáig csak magányos példányai, illetve néhány példányból álló kis csoportjai kerültek elő.

Következtetés

A négy megye területére kiterjedt felmérés eredményeként megállapítható, hogy a háborítatlan padlások, templomtornyok több denevérfaj kolóniái számára nyújtanak menedéket. A nagyobb („jelentős”) kolóniák által preferált térségek jól nyomon követhetők. Különösen szembeötlő a „nagy *Myotis*” kolóniák koncentrációja a nyugati határszél környéki területekre, mely minden bizonnyal az extenzív gazdálkodási módokkal és a zömmel természetközeli állapotban megmaradt élőhelyekkel hozható összefüggésbe.

Ezen kolóniák megőrzése számos feladatot ró mind a természetvédelmi hatóságokra, mind a társadalmi szervezetekre, hiszen jól kialakított feladatmegosztással kezelhetők a problémák a területfejlesztéstől a guanótakarításig.

Köszönettel tartozunk az alábbi szervezeteknek és személyeknek a kapott erkölcsi és anyagi támogatásokért: Magyar Denevérkutatók Baráti Köre, Magyar Denevérvédelmi Alapítvány, Központi Környezetvédelmi Alap „h” keret, Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság, kiváltképp Petróczi Imre osztályvezető, Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság, különösképp Németh Csaba munkatársuk, Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület vezetői közül kiváltképp dr. Gyurácz József és Barbácsy Zoltán, Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság, ELTE TTK Hallgatói Alapítvány, Magyar Természetvédők Szövetsége, Pro Balaton Alapítvány, Soros Alapítvány.